Baština iz perspektive zapadne i istočne kulture

Grimm, Dominik

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:669729

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

Repository / Repozitorij:

ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
Ak. god. 2019./2020.

Dominik Grimm

Baština iz perspektive zapadne i istočne kulture

Završni rad

Mentor: dr.sc. Željka Miklošević, doc.

Zagreb, rujan 2020

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

_____

Sadržaj

Sadržaj iii

1. Uvod 1

2. Uloga baštine u društvu 2

3. Analiza zapadne i istočne kulture 4

3.1. Povijest zapadne kulture 5

3.2. Povijest istočne kulture 8

3.3. Razlike između zapadne i istočne kulture 12

3.4. Sličnosti između zapadne i istočne kulture 13

4. Implikacije i važnost razlika u percepciji baštine 16

4.1. Primjeri razlika u baštini 18

4.2. Problematika različitosti 22

5. Zaključak 25

Literatura 26

Popis slika 28

Popis tablica 29

Sažetak 30

Summary 31

1. Uvod

Od samih početaka razvoja kulture čovječanstva, uvijek je postojao određen jaz između Istoka i Zapada, odnosno pripadajućih kultura jedne i druge strane. Razlike koje se javljaju kada se uspoređuju te naizgled oprečne kulture proširene su i na brojna druga područja – društvena, politička, religijska, itd. Uvijek je postojala određena doza „konflikta“ između dvije strane, što je nerijetko dovodilo do težeg međusobnog razumijevanja i prihvaćanja, ne samo kroz povijest, nego i danas. Kada se sagledaju korijeni samih kultura, razumljivo je zašto bi takav jaz postojao – ipak se radi o fundamentalnim vrijednostima čiji se korijeni kriju u filozofijama Istoka i Zapada koji su u određenoj mjeri toliko različiti da su doveli do izgradnje kulturoloških i društvenih aspekata koji mogu izgledati naizgled oprečni.

Kada je riječ o baštini jednog naroda ili čak cijele geografske cjeline, normalno je da su te razlike do jedne mjere neizbježne jer je u konačnici kulturna baština usko povezana s identitetom ljudi s određenog područja – a identitet je jedan od osnovnih elemenata koji pokazuje koliko je jedna zajednica drugačija od druge.

Kulturne razlike između Istoka i Zapada se odražavaju ne samo u konačnom „proizvodu“ kao identitetu ljudi već i procesu korištenja, čuvanja i percipiranja baštine. Naime, Istok i Zapad nemaju uvijek isti pogled na baštinske vrijednosti, niti pripisuju isti značaj baštini. Kada se baština i baštinske vrijednosti percipiraju egzotičnim i stranim, dolazi do nedostatka međusobnog razumijevanja, koje sa sobom moguće povlači negativne posljedice. Koliko god je baština jedne skupine ljudi pokazatelj njihovih jedinstvenih vrijednosti, toliko može biti i pokazatelj sličnosti koje određene skupine dijele s drugim skupinama – no to je nešto što se može „izgubiti u prijevodu“ ako se tuđa baština percipira na egzotičan način za vanjske promatrače.

2. Uloga baštine u društvu

Da bi bilo moguće govoriti s razumijevanjem o razlikama u percepciji baštine između dvije velike geografske i kulturne cjeline, treba imati uvid u ono što baština u suvremenom društvu predstavlja, odnosno njezinu ulogu. Kroz povijest se značenje baštine mijenjalo te je bilo podložno društvenim, političkim, kulturnim i ekonomskim promjenama, a u jednom trenutku su te promjene i označile pomak od tradicionalnog poimanja prema novom određenju baštine odnosno njene vrijednosti u suvremenom društvu.

Danas je naglasak na zajednici, promicanju odgovornosti te zajedničke brige prema baštini, tako da za razliku od postavljanja de facto vrijednosti, naglasak je na procesu uključivanja zajednice u interpretaciju i brigu o baštini te poticanje društvene kohezije.[1] Došlo je do odmicanja od prethodnog pogleda na baštinu kao slike prošlosti (naslikane od neke treće strane) koja se nižim slojevima prezentirala kao njihova istina, prema isticanju aktivnosti zajednice kako bi interpretirala svoju baštinu na način koji je njima prihvatljiv i s kojim se osjećaju povezano.[2]

Prema McCallu i Grayju takva promjena u razmatranju baštine ide u korak s evolucijom muzeologije, ali i drugih znanosti, kao što je i pedagogija, u kojima se bilježi sličan fenomen – odnosno prijelaz iz pozitivističkog pristupa i naginjanje prema konstruktivizmu. Pozitivizam kao takav je obilježen empirijskom radom, snažnim činjenicama koje su nepromjenjive, objektivne te provjerene.[3] U pozitivističkom smislu, nema mjesta za subjektivnost ili subjektivnu interpretaciju znanja, vrijednosti ili u ovom slučaju – baštine. S pojavom konstruktivizma se javlja društveni aspekt te se odmiče od promicanja jedinstvene stvarnosti i kreće se upravo prema subjektivnom stvaranju istine i individualne percepcije stvarnosti.

Taj se razvoj, odnosno prijelaz iz jednog filozofskog stajališta u drugo može vidjeti i u muzeologiji, u ovom slučaju kod fenomena baštine. Copeland u svojem radu iz 2009. godine povezuje evolucije uloge baštine u društvu kroz usporedbu pozitivističke (empirizma) i

[1] Heijnen, W. "The new professional: Underdog or Expert? New Museology in the 21th century." // Cadernos de Sociomuseologia 37, 2010: n. pag.
[2] McCall, V., Gray, C. Museums and the 'new museology': theory, practice and organisational change. // Museum Management and Curatorship, 29 (1), 2014, 19-35. doi:10.1080/09647775.2013.869852
[3] Ibid.

konstruktivističke sfere te predstavlja njihove razlike.[4] Kao što se može vidjeti u tablici 1, gdje su te definicije baštine odnosno razlike između pozitivizma i konstruktivizma izložene, sasvim je očito zašto one pridonose različitim pogledima na i odnosu prema baštini. U mnogim aspektima su te dvije definicije gotovo u potpunosti oprečne.

Tablica 1. Razlike baštine kroz pozitivistički i konstruktivistički pristup[5]

Pozitivistička definicija baštine	**Konstruktivistička definicija baštine**
Temelji se na pojmu nacije	Temelji se na pojmu društva (zajednice)
Autokratska za mase	Individualna, participativna
Materijalni ostaci (vidljivi, opipljivi) – spomenici	Materijalni ostaci, ali i nevidljivi, nematerijalni (jezik, itd.)
Arhitektura	Značaj mjesta u kontekstu prošlog, sadašnjeg i budućeg društva
Usmjerenost na povijest	Usmjerenost na sjećanje
Statična, objektivna	Dinamična, emocionalna, fleksibilna
Rigidna, naslijeđena	Sredstvo promjene i posredovanja među kulturama

Pomoću konstruktivističkog pogleda na baštinu, danas su više nego ikad stvoreni preduvjeti za nadilaženje stava da su kulture Istoka i Zapada u potpunosti odvojene cjeline te da se i razlike između baštine na tim područjima počnu promatrati na drugačiji način. Pogotovo danas, kada je značenje baštine sklonije promjenama nego ikad prije te se na suvremeno društvo ne gleda više samo kao na statične primatelje baštine, već na aktivne sudioniku u procesu stvaranja baštine, njezine interpretacije.

U korak s novim shvaćanjem baštine se javlja i mogućnost ukidanja granica između velikih geografskih cjelina i društava kao potpuno oprečnih kultura i baština (što će se kasnije u ovom radu pokazati i da nije u potpunosti istinita tvrdnja), već da se poboljšavanje međusobnog razumijevanja može iskoristiti za još bolje korištenje baštine u kontekstu cjelokupnog čovječanstva, bez pogledavanja jednih na druge s čuđenjem i „s druge strane ograde“.

[4] Copeland, T., Archaeological heritage education: citizenship from the ground up // Treballs d'arqueologia, Núm. 15 (2009), p. 9-20.
[5] Ibid.

3. Analiza zapadne i istočne kulture

S razumijevanjem trenutne uloge baštine u suvremenom društvu pruža se prilika za analizu baštine i njene percepcije u dvije velike geografske cjeline. No prije svega, treba na umu imati još jedan veoma bitan faktor. Činjenica da se baštini u ovom radu (i u radovima diljem svijeta) može pristupiti na način da se govori o zapadnoj ili istočnoj baštini, ne smije biti uzeta zdravo za gotovo. Ne smije se zaboraviti da, kada se govori o jednoj većoj geografskoj cjelini, postoje varijacije u percepciji i u odnošenju prema baštini unutar same te cjeline. Baština, kao što nije uniformna u cijelom svijetu, nije uniformna ni na Zapadu, niti na Istoku, a pretpostaviti da je sva baština na Istoku ili Zapadu ista, bilo bi nekorektno i zanemarilo bi brojna jedinstvena obilježja koje baština čini posebnim i vrijednim.

Kao što je baština Kine drugačija od baštine Koreje ili Japana ili drugih zemalja s tog područja, tako je i baština Francuske drugačija od baštine Ukrajine. Ista tvrdnja se može dodatno staviti pod povećalo i naglasiti da nije percepcija baštine i baštinske manifestacije uniformna u regijama jedne zemlje, kamoli jednog kontinenta. Međutim, ta tvrdnja povlači sa sobom jednu zanimljivu hipotezu – iako je istinita tvrdnja da se razlikuje percepcija baštine unutar određenog kontinenta, pa čak i zemlje, i dalje se puno prirodnije takva područja sklapaju pod okrilje jedne kulture – kulture Zapada ili kulture Istoka. Međutim, kada se započne rasprava o kulturi kroz perspektive tih regija, javlja se problematika te se u određenim slučajevima razmišljanja te dvije regije pozivaju kao previše oprečna. Autor Khanjanusthiti u svom radu spominje koliko je zapadno razmišljanje i utjecaj na percepciju baštine negativno utjecalo na razumijevanje tajlandske baštine te davalo krivu sliku o onome što zapravo ta baština predstavlja.[6]

Zanimljiva je, pa čak i do jedne mjere paradoksalna, tvrdnja da je jedna od svrha baštine u današnjem društvu da ujedini društvo kroz sličnosti u baštinskom identitetu zajednica, a ne da postavi određene granice kroz stvaranje identiteta[7]. Međutim, u tom se istom svijetu i postavljaju granice do koje mjere baština može služiti kao sredstvo ujedinjenja jer su neka područja previše kulturološki različita.

[6] Khanjanusthiti, P. Buddhist Architecture: Meaning and Conservation in the Context of Thailand // University of York, Institute of Advanced Architectural Studies, The King's Manor, 1996.
[7] Matsuda, M., Mangoni, L.E. Reconsidering Cultural Heritage in East Asia // London: Ubiquity Press, 2016. DOI: http://dx.doi. org/10.5334/baz. License: CC;BY 4.0

U kojem se trenutku povlači crta između tvrdnje da je baština određenog područja dovoljno slična da se može staviti pod jedno nazivlje i tvrdnje da je baština određenog područja previše različita od drugog?

Poanta ove analize nije tvrditi kako se cjelokupna baština svijeta treba moći staviti pod jedno okrilje, ni da bi baština trebala postati uniformna. Upravo suprotno, ono što baštinu različitih zajednica čini posebnom u ovom svijetu je upravo njena jedinstvenost. Umjesto da se različitosti smatraju nepremostivim ili nerazumljivim za drugu sredinu pri čemu se stvara disonanca, treba se u njima naći sličnosti – elemente koji pospješuju međusobno razumijevanje.[8]

Drugim riječima, cilj ove analize je pokušati ustanoviti zašto se kulture i baštine dvije velike geografske cjeline smatraju toliko oprečnima te uvidjeti postoji li način da se taj jaz premosti i da se kroz jedinstvenost njihovih baština pronađu elementi koji mogu dodatno ujediniti zajednice kako bi se dodatno mogla unaprijediti struktura očuvanja baštine na kulturno korektan način, bez da procesi jedne sredine nemilosrdno prodiru u drugu.

Kao način da se takva rasprava uopće može provesti, treba definirati glavne pojmove, odnosno što se podrazumijeva pod pojmom zapadna kultura, a što pod istočna. Za potrebe ovog rada će se, prema vlastitoj podjeli, pod okriljem „istočne kulture“ podrazumijevati istočna Azija – Kina i zemlje koje su se kroz povijest našle pod njenim snažnim utjecajem (Japan, Koreja, Vijetnam, itd.). Dok će se pod pojmom „zapadne kulture“ primarno referirati na kulturu zapadne Europe. Kada se govori o zapadnoj kulturi također postoji i problematika Islama, kojeg se može smatrati varijacijom zapadne kulture na temelju dugog niza godina kulturalne interakcije, no zbog kompleksnosti tematike u nju se u ovom radu neće ulaziti.

3.1. Povijest zapadne kulture

Kako bi se razumjele karakteristike bilo koje kulture, treba prije svega definirati odnos između kulture, odnosno baštine i povijesti. Danas kada govorimo o baštini, govorimo o odabranom dijelu povijesti koje smo izabrali u sadašnjosti radi određene svrhe.[9] Dakle, postoji relacija između baštine i prošlosti i ta je relacija bitna. Baština može služiti kao priča

[8] Matsuda, M., Mangoni, L.E. Reconsidering Cultural Heritage in East Asia // London: Ubiquity Press, 2016. DOI: http://dx.doi. org/10.5334/baz. License: CC;BY 4.0

[9] Graham, B., Ashworth G.J., Tunbridge, J.E. A Geography of Heritage: Power, Culture and Economy // Arnold, London, 2000

iz prošlosti i o prošlosti; stvarima, događajima, ljudima, arhitekturi i kontekstu prošlosti ili naroda u određenom periodu prošlosti. Također, pošto se percepcija baštine i njeno korištenje kroz povijest mijenjalo, treba razumjeti određene kontekste povijesti kako bi se bolje mogla razumjeti baština i kultura jednog područja, pogotovo u usporedbi s drugim.

Kao kratki pregled povijesti zapadne kulture, treba uzeti njen začetak – odnosno trenutak u kojem se zapadna civilizacija počela smatrati zasebno, kao jedinstvenom kulturom. Trenutak u kojem je taj proces započeo i uzeo maha je s pojavom i razvojem Antičke Grčke.[10] Grci su zaslužni za mnoštvo ideja, filozofski vrijednosti čiji se utjecaj proširio puno dalje od njihovih granica te postao temeljnim stupom za razvoj zapadne kulture. Pokrenuta lavina je kasnije bila toliko snažna da je inspirirala Rimsko carstvo. Od antike do suvremenog razdoblja, u jednu se ruku uvijek protezala borba oko baštine te kako je vrijeme prolazilo, mijenjao se način kako se prema njoj odnosilo.

Vanjski faktori, kao što će se moći vidjeti i na Istoku, utjecali su na odnos prema baštini kroz prošlost – bilo da je riječ o tadašnjem političkom, vladajućem ustroju ili odnosu vladajućih prema ostatku društva te religijskom utjecaju nad prostorom. Podjela kulture u Europi se može gledati kroz nekoliko podjela – jedna od kojih je bazirana na Crkvi kao srži Europske kulture, odnosno na kršćanskoj kulturi kao okidaču radi kojeg je Europa kao cjelina po prvi put postala svjesna sebe kao zajedništva ljudi sa zajedničkim moralnim i religijskim vrijednostima. Ako se Europa sagleda s tog specifičnog gledišta, onda se njena kulturna prošlost (a i prošlost općenito) dijeli na tri razine: pretkršćansku, kršćansku i poslijekršćansku.[11] Svaka od navedenih razina se može dodatno podijeliti na nekoliko razdoblja, pretkršćanski period primjerice obuhvaća sve što se dogodilo prije formiranja srednjovjekovnog kršćanstva, dakle antička kultura i klasika, Grčka i Rim, kao i ostatak kultura na ovim područjima u to razdoblje.

Kršćanska razina se fokusira na srednji vijek kao prvu etapu te na period od renesanse do 18. stoljeća, gdje dolazi do doba revolucija i prijelaza u poslijekršćansku razinu, s Francuskom revolucijom u sredini kao događajem koji razdvaja te dvije razine. Jedan od razloga zašto je ova podjela toliko zanimljiva za ovu tematiku je upravo taj religijski aspekt kulture za koji će se kasnije moći vidjeti da sa sobom donosi određene vrijednosti koje služe kao jedan argument za oprečnost zapadne i istočne kulture.

[10] Kagan, D., Ozment, S., Turner, F. The Western Heritage // Pearson Prentice Hall, New Jersey, 1979.
[11] Dawson, C. Understanding Europe // The Catholic University of America Press, Washington D.C., 1952.

Ali čak i kad se odmakne od kršćanske podjele i kršćanstva kao glavnog aspekta europske kulture, podjela kulturnog razvoja na europskim prostorima se i dalje može gledati kroz sličan povijesni okvir. S jedne se strane nalaze antika kao kolijevka intelektualne misli, kao izvor društvenih tradicija Europe – razvoj individualne misli i vrijednost koji je služio kao stup temeljac za europsku kulturu. Antička grčka je zaslužna za mnoge europske vrijednosti, ali činjenica da je odlučila prihvatiti da se njihov način promišljanja o životu i drugi niz životnih vrijednosti razlikuje od tadašnjih civilizacija Istoka, je odredila prekretnicu u onome što će Europa kulturološki postati kroz povijest. No njen utjecaj na kontinentalnu Europu nije ipak bio snažan koliko je to kasnije bio duh Rima i Rimskog carstva. Jedna drugačija doktrina je u pitanju kada je riječ o Rimskom carstvu u usporedbi s Grcima – zemlja vojnika, odvjetnika i opipljivog naspram zemlje apstraktnog razmišljanja i helenističke kulture. No u svakom slučaju je riječ o dvije civilizacije koje su započele i zaslužne su za ogroman razvoj europske kulture i širenje njenog utjecaja kroz čitavo područje.

Nakon pada Rimskog carstva, Crkva je preuzela dobar dio širenja kulture kroz svoj utjecaj na Europu, koji nije uvijek bio pozitivan, čak se i išlo do mjere gdje se kroz srednji vijek uništavao dobar dio rimske arhitekture – iz nekolicine razloga. Bilo da su razlozi bili anti-klasični i išli više u korist ostavljanja samo utjecaja Crkve na tim područjima (pretvaranja poganskih spomenika u spomenike kršćanstva) ili radi izgradnje novih crkvenih spomenika na temeljima uništenih ili s korištenjem materijala koji je u to vrijeme bio skup za nabaviti, pa se dosta toga i recikliralo.

Kroz povijest se dosta raspravljalo o čuvanju i zaštiti povijesnih ostataka i svaki je od značajnijih perioda imao utjecaj na to kako su se oni percipirali. Kada je došlo do renesanse, počelo se više pažnje obraćati na antičku arhitekturu, no ne iz istih razloga iz kojih se to radi danas. Naime, renesansa je (slično kao i klasicizam kasnije) uzimala antičku kulturu kao inspiraciju, mnogi su arhitekti, umjetnici i učenjaci razdoblja renesanse koristili antičku umjestnost, arhitekturu i kulturu kao studije oglednih primjeraka *(eng. case studies)*. Namjera da se očuva nije bila radi identiteta naroda kao što bi se to danas moglo reći da je, već prvobitno u edukacijske i umjetničke svrhe – kako bi se koristila kao ogledni primjerak za stvaranje novih oblika umjetnosti i arhitekture po ugledu na prošlost.

Unutar razdoblja renesanse došlo je do zadiranja u način na koji se povijesni ostaci koriste, do mjere da je Raffaello Santi da Urbino, jedan od značajnijih umjetnika visoke renesanse dobio titulu upravitelja mramorom i kamenjem od strane pape. Njegov utjecaj na promjenu percepciju onoga što bismo mi zvali baština je bio bitan, no nije bilo konačan. Koliko god je

Raffaello mogao do određene mjere odabirati ono što će Crkva čuvati, a ne rušiti, toliko je i morao u određenim trenutcima popustiti i dopustiti da se neki spomenici izgube. Drugim riječima, kako bi uopće ostao u dobroj reputaciji s Crkvom i zadržao svoju titulu i ovlasti, trebao je birati svoje bitke i pustiti određene poraze kako bi mogao zaštiti što više antičkih spomenika.[12]

Kako je u tom aspektu utjecaj Crkve slabio, barem u kontekstu perioda nakon Francuske revolucije i u doba romantizma, uslijedile su i velike promjene u odnošenju prema baštini, no i doba romantizma je imalo svoje nedoumice i oprečne struje. U kontekstu zaštite baštine se uviđa pravac konzervatorskog romantizma gdje se na baštinu počelo gledati iz konteksta koji je nama danas možda i najbliži; odmiče se od obnove te se kreće prema razumijevanju baštine u onom obliku u kojem se nalazi te se i daje kao pretpostavka da baštinu treba čuvati kako ne bi ni došlo do potrebe za obnovom. Smatrati baštinu kao „priču o povijesti“, koja upravo u onom obliku u kakvom se nalazi služi interpretaciji prošlosti u korist sadašnjih i budućih generacija. Takav pogled najviše priliči jednom pristupu nove muzeologije na koji se danas stavlja veliki fokus.[13]

Jedan od začetnih pristupa se odnosi i na sam materijal, koji je kroz prošlost predstavljao problem, a kako je materijal danas dostupniji, više nema potrebe za rušenjem starih građevina kako bi se došlo do upotrebljivog materijala za novu. Ali se tu i javlja pojava „muzeološke revolucije“ ili nove muzeologije, kroz koju je došlo do novog razmišljanja o baštini, gdje baština više ne služi samo povijesnu ili edukacijsku svrhu, ne služi kao spomenik bez šireg društvenog konteksta. Danas služi kao predmet za inspiriranje društva da se bavi i brine o svojoj baštini, da služi društvu kao predstavljanje identiteta njihovog porijekla, njihove kulture.

3.2. Povijest istočne kulture

Kada je riječ o društvima dalekog Istoka, tisuće godina su zaslužne za razvoj njihovih unikatnih karakteristika. U centru istočne kulture se kroz povijest nalazila Kina, kao zemlja s najviše utjecaja na svoje susjede.[14] Premda se zemlje dalekog Istoka svejedno razlikuju jedne

[12] Jokilehto, J. History of architectural conservation. // Routledge, 2007.
[13] Chen, O., Han, D. Rediscovering the Idea of Cultural Heritage and the Relationship with Nature: Four Schools of Essential Thought of the Ancient Han Chinese // Heritage 2, 2019, 1812–1834; doi:10.3390/heritage2030111
[14] Holcombe, C. A History of East Asia: From the Origins of Civilization to the Twenty First Century // Cambridge University Press, 2017. doi:10.1017/9781316340356.005

od drugih te postoje i kulturološke razlike među njima, postoje određeni aspekti istočne kulture koji su kroz povijest povezali odnosno koji se mogu koristiti da se gleda regiju kao jednu kulturološku cjelinu.

Zajednički aspekti istočne kulture se očituju kroz vrijednosti koje potječu s religijskog i filozofskog gledišta, slično kao što je to kod Europe bila riječ o kršćanstvu i antičkoj grčkoj kao kolijevki filozofije. Kod Istoka se radi o budizmu, konfucionizmu te taoizmu kao glavnim polazištima na kojima je izgrađena njihova kultura kroz najraniju povijest. Za razliku od zapadne kulture gdje se jedna kulturološka povijest može podijeliti na tri perioda s centralnim gledištem kršćanstva, kod istočne kulture to nije moguće jednostavno odrediti. Međutim, utjecaj budizma bi se mogao konceptualno postaviti kao ekvivalent utjecaju antičke grčke na zapadnu kulturu – odnosno postaviti kao kamen temeljac istočne kulture koji se proteže od davnih dana do sadašnjosti.[15]

Zbog broja dinastija koje obilježavaju periode u istočnoj Aziji, teže je dati kraći pregled budizma. Svakako se može postaviti crta i reći koja je dinastija bila prisutna kada se budizam prvi puta pojavio u istočnoj Aziji, no kako se kroz Aziju u povijesti proširilo nekoliko različitih škola budizma, bilo bi veoma opsežno pokriti svaku od tih škola te njihovog konteksta unutar određenih dinastija i drugih društveno-političkih kriterija u kojima su se nalazili. No iako se radilo o nekolicini budističkih škola, korijeni učenja su ostali isti te su se bazirali na konceptima reinkarnacije, karme, četiri plemenite istine te osmostrukog puta, a putem tih temeljnih koncepata se može dobiti uvid u način na koji je budizam utjecao na razvoj kulture i baštine na području istočne Azije. Za razliku od pristupa povijesti zapadne kulture, istočnoj se pristupa na prisniji način – gledajući kako se jedan ili više (u ovom slučaju tri) pravaca razvijaju kroz povijest.[16]

Brojni hramovi diljem Azije su divan primjer budističke kulture, duha budističke i istočne baštine, ali i primjer arhitekture koja je jednako specifična za to kulturološko područje kao što je arhitektura renesanse ili gotike u zapadnom svijetu. Kao što je to slučaj kod većine religija i religijske arhitekture, vidljivo i u zapadnom kršćanstvu, sveta mjesta u budizmu su također napravljena s jasnim ciljem – da provode funkciju stupova svemira, da budu *axis mundi* (mjesta gdje se sastaju nebo i zemlja).[17]

[15] Ibid.
[16] Ibid.
[17] Khanjanusthiti, P. Buddhist Architecture: Meaning and Conservation in the Context of Thailand // University of York, Institute of Advanced Architectural Studies, The King's Manor, 1996.

Da bi se razumio utjecaj arhitekture na spiritualnu, prije svega budističku kulturu, treba razumjeti koja je polazna točka te religije, odnosno cilj jer se na temelju tog cilja postavljaju uvjeti po kojima se arhitektura projektira i koje poruke će njeno postojanje odašiljati. Kod kršćanstva je cilj postati jedno s Bogom, postići vezu i nadići svijet smrtnika kako bi se moglo postati dijelom nečeg većeg, što je i vidljivo u kršćanskoj arhitekturi. Oprečno kršćanstvu, budistički je cilj da se oslobodi od materijalnog svijeta, teži se ka oslobođenju od reinkarnacije – vrijednosti koje su vidljive i u arhitekturi svetih mjesta i u baštini koja se iza njih ostavlja.[18]

Doduše, premda su se ta tri pravca ili učenja kroz povijest dosta preklapala i poklapala, bilo bi pogrešno pretpostaviti da su uvijek bili u jednako povlaštenom položaju. Kroz izmjene brojnih dinastija u istočnoj Aziji, određeni su carevi više pažnje posvećivali jednom od učenja te je bilo i slučajeva gdje su određena učenja bila i diskriminirana (kao primjer je konfucionizam koji je prevladavao za vrijeme Tang Dinastije, no drugas su učenja bila više tolerirana nego diskriminirana u tom periodu).

Ono što je istina za istočnu kulturu je da su sva tri učenja povezana kroz svoje određene stavke i karakteristike i iako svaka od njih ima bitak koji je primarno usmjeren na drugi aspekt (budizam na oslobođenje od ciklusa života i smrti, konfucionizam na društvena pravila i moralne vrijednosti te taoizam na život u harmoniji s prirodom), dijelovi tog bitka se mogu pronaći u svim učenjima te postoji fraza „tri učenja skladna kao jedno“ koja obilježava dugu preklapajuću povijest između sva tri učenja i međusobno poklapanje i utjecaj jedno na druge.[19]

Način shvaćanja materijalne baštine i svetih mjesta se bitno razlikuje u istočnoj kulturi naspram zapadnom i, iako će se tim razlikama više posvetiti u nastavku rada, bitno je u ovom dijelu spomenuti prije svega duhovnost što je temeljni aspekt azijske kulture. Kao što je već navedeno, vrijednosti koje se poznaju kroz tri velika učenja u Aziji se pozivaju na jednakost s prirodom, s energijom, na povezanost s elementima oko sebe. Dok u tom pristupu za budizam nisu nužno prijeko potrebni religijski procesi kao što jesu u kršćanstvu, više se fleksibilno mogu slijediti principi učenja nego što je to na Zapadu. Veliki dio istočne baštine priča upravo tu priču o duhovnoj povezanosti.

[18] Ibid.
[19] Smith, R. J. "III. The "Three Teachings": Confucianism, Taoism, and Buddhism." // Rice Institute Pamphlet - Rice University Studies, 64, 1978.

Kroz cjelokupnu istočnu baštinu, materijalnu i nematerijalnu (umjetnost, arhitekturu, jezik, spomenike, stupe, tradicije, itd.), uvijek postoji određeni dio koji stavlja veliku važnost na duhovnost. Duhovnost se može očitovati u svim aspektima kulture, od arhitekture koja svojim jasnim dizajnom ostavlja prostor za čovjeka, za pronalazak mira i meditaciju (primjerice stupe koje svojim dizajnom predstavljaju simbol Buddhe, meditiranja i prosvjetljenja), pa sve do običaja kao što su Japanska tradicija čaja u svojoj srži također imaju kao metaforu pronalazak unutarnjeg mira i predstavljaju čovjekov duhovni razvoj kroz životna iskustva – kroz način na koji se čaj transformira kroz čajnu ceremoniju.

I poznatiji primjeri istočne materijalne baštine su imali svoju duhovnu svrhu, kao što je terakotna vojska imala namjenu da čuva svojeg vladara (prvog kineskog cara Qin Shi Huangdija) čak i nakon njegove smrti, da ima vojsku s kojom može vladati i u životu nakon ovog. Čak i i strukture koje nisu namijenjene u duhovne svrhe, kao što je primjerice kineski zid čija je namjena bila zaštita od tadašnje Mongolske prijetnje, je od strane naroda dobila duhovni identitet te se slavi kao „duša nacije“ bez koje bi prevladao kaos i uništio harmoniju velike zemlje.

Međutim, kada se govori o povijesti zapadne ili istočne kulture, ne bi ih se smjelo uzimati apsolutistički izolirano. Dapače, kroz povijest je naravno postojala i interakcija između Zapada i Istoka te zanimanje jedne strane za drugu. U vrijeme prosvjetiteljstva su veliki europski mislioci pokazali zanimanje za kinesku kulturu; konfucijanske vrijednosti su bili veliki predmet zanimanja i rasprava u Francuskoj u 18. stoljeću, prije Francuske revolucije. To je samo jedan od primjera interakcije između te dvije cjeline, što je otvorilo vrata međusobnom utjecaju i prihvaćanju (ili odbijanju) određenih vrijednosti od druge strane.[20] S tim na umu, nije iracionalno zaključiti da je povijest puna tragova koji ukazuju na sličnosti i razlike između zapadnih i istočnih kultura.

[20] Davis, W. China, the Confucian Ideal, and the European Age of Enlightenment // Journal of the History of Ideas, 1983, 44(4), 523-548, doi:10.2307/2709213.

3.3. Razlike između zapadne i istočne kulture

U narednim paragrafima se iznose i analiziraju razlike koje navodi D. Memni u svojem radu „Comparative Foundations of Eastern and Western Thought“.[21] Razlike između Zapada i Istoka se očituju iz njihovih različitih povijesti i vrijednosti koje su specifične za njihove kulture, a koje su predstavljane u prethodnim poglavljima ovoga rada. Ovisno o gledištima s kojih promatramo, te se razlike mogu izdvojiti i definirati, primjerice kulturološka, religijska, filozofska, a i brojna druga gledišta. Zbog njih, ljudi sa Zapada i Istoka nemaju samo drugačiji pogled na baštinu već i na život u cijelosti. Postoji razlika načina na koji ljudi žive u te dvije velike geografske cjeline - ljudi sa Zapada žive u skladu s prostorom, a ljudi s Istoka u skladu s vremenom.[22] Živjeti u skladu s prostorom znači ne biti ovisan o prirodnom protoku vremena i značenju koje donosi sa sobom, već biti slobodniji u traganju za snovima i njihovim ostvarivanjem, biti asertivniji. S druge strane, živjeti u skladu s vremenom znači prihvaćati prirodan tijek stvari, raditi ono što je nekome pripisano te biti više pasivan i submisivan prema svojoj sudbini.

S filozofske strane, jedna od glavnih razlika između ovih kultura je zapadni individualizam te njemu oprečni istočni kolektivizam. Dok se kolektivizam fokusira na širu sliku u smislu, društva ili grupe pojedinaca te način na koji se njihove aktivnosti i misli odražavaju na ostatak tog društva, grupe i svijeta oko njih. Poanta se prebacuje na veće dobro, pokušaj da se pronađe smisao života u kontekstu „ja kao dio svijeta oko sebe“, a odbaci maksima „ja kao pojedinac, ja za sebe“. Suprotno tome, zapadna kultura teži individualističkom pristupu gdje je „ja za sebe“ u centru pozornosti kao glavna misao vodilja s time da je već dani život dio većeg dobro i dio nečeg svetog, dok se može reći da se na Istoku tako nešto treba tek spoznati.

Iako se obje filozofije fokusiraju na sustav vrijednosti te vrijednosti su u velikoj mjeri oprečne. Postoji drugačije značenje pojmova ljubavi, uspjeha, posvećenosti i mnogih drugih između ovih dvaju kultura. Gdje se zapadna kultura očituje u linearnom procesu, od početka do kraja, s poantom biti što uspješniji u svojem polju, tamo istočna gleda na cikluse putovanja kroz jedan život u drugi, gdje je poanta nanijeti što manje štete zemlji kojom se hoda i ljudima, društvima s kojima se susreće. Može se reći da dok je zapadna kultura

[21] Memmi, D. Comparative Foundations of Eastern and Western Thought // AI and Society 32(3):359;368, 2017.
[22] Wang, M. Eastern vs. Western culture // Mosaic, 2007.

okrenuta materijalnoj sferi, onoj opipljivoj, istočna je usmjerena prema duhovnoj, neopipljivoj.

Takav pogled na svijet ide korak uz pogled i odnos prema baštini, zajednice koje se kreću prema „mi“ stanju uma imaju bolje razumijevanju, poštovanje prema baštini te se lakše uklapaju u spektar nove muzeologije s konceptualnog aspekta baštine kao aktivnog dijela društva. Ali također u takvom duhovnom stanju uma nije uvijek poanta ni sačuvati nešto materijalno u svom apsolutno izvornom obliku, što je oprečno s zapadnjačkim pogledima na baštinu i stavove o restauraciji i konzervaciji.[23]

Holistički pogled na svijet je time jedan od aktualnijih percepcija svijeta na Istoku. To ne znači da takav pogled ne postoji na Zapadu, ali se uvijek pojavljivao kao pogled manjine, dok je na Istoku postojao kao *de facto* (hrv. u praksi) pogled na svijet. Ono što karakterizira takav pogled je shvaćanje društva (svijeta, života) kao cjeline, odnosno zauzimanje stava da je cjelina bitnija nego skupnost njenih dijelova, što isto daje jedan bitan uvid u percepciju baštine s istočne perspektive.

S druge strane se Zapad očituje u analitičkom pogledu na svijet, očitovanju vrijednosti dijelova i promišljanja kako ti dijelovi zajedno funkcioniraju kako bi se stvorili bolji rezultati. Analitički i holistički pogledi na svijet su dakako usko povezani s individualizmom i kolektivizmom.

Naravno, sve ove navedene razlike služe kao kulturološke razlike, koje ne vrijede za svakog pojedinca. Doduše, zbog svojeg odgoja i obrazovanja ljudi iz istočnih kultura imaju veće šanse spadati i utjelovljavati spektar istočnih vrijednosti, kao i obrnuto, to nije de facto inkluzivno, broj različitih intrinzičnih ili ekstrinzičnih faktora može utjecati na to kakav odnos pojedinac ima prema svojoj baštini, kulturi i njenim vrijednostima.

3.4. Sličnosti između zapadne i istočne kulture

Većinom kada se govori o Zapadu i Istoku u istom kontekstu, primarno se raspravlja o njihovim razlikama, što je sasvim legitimna rasprava. Kao što je i već navedeno, njihove razlike se očituju od samih korijena civilizacija i do dan danas su se pojavljivala te pojavljuju

[23] Munjeri, D. Tangible and Intangible Heritage: from difference to convergence. // Museum International, 2004, 56: 12-20. doi:10.1111/j.1350-0775.2004.00453

u životu. No ne bi bilo pošteno izvaditi ikakve implikacije iz toga bez da se sagleda i druga strana, koja je isto prisutna premda se manje o njoj raspravlja.

Postoje sličnosti između zapadnih i istočnih kultura, što možda i ne bi trebalo nikome biti iznenađujuće, ipak je postojala doza interakcije kroz cjelokupnost svjetske povijesti, počevši još od 2. stoljeća prije naše ere s Putem svile koji su činili trgovačku mrežu između Kine i Europe. Čim je riječ o trgovini, jasno je da se nije trgovalo samo materijalnim dobrima već su se razmjenjivale i kulture i dostignuća; pjesme, filozofske i religijske ideje, vjera je bila nematerijalno dobro koje se neprestano širilo Putem svile.

S time da se od najranijeg doba trgovalo idejama i kulturom među Istokom i Zapadom, razumljivo je i zašto se filozofije tog doba poklapaju u nekim aspektima. Jedna od zanimljivih teza je da iako se u određenim aspektima Istok i Zapad filozofski slažu, njihove metode kako doći do cilja se razlikuju, pa u fokus, na temelju ljudske prirode da opaža negativne strane prije pozitivnih, ponovno dolazi različitost dviju strana umjesto da se fokusira na sličnosti.

Jedan od takvih primjera se može vidjeti i u religijskom aspektu, kada se uspoređuje kršćanstvo s budizmom. Iako su ponovno razlike u tom području puno privlačnije i snažnije, neosporno je da postoje i određene sličnosti, kao što je primjerice fokusiranje na morale i samilost prema ljudima oko sebe. Dobar broj sličnosti se zapravo može uvidjeti kroz učenja koja su prenesena od strane dvoje „duhovnih vođa“ tih religija, Buddhe i Isusa Krista, čije su brojne poruke imale iste temeljne vrijednosti.

Također jedna od interkulturalnih interakcija između dva svijeta se mogli očitati kroz kronike s ekspedicije Magellan-Elcano, gdje su se kroz Europsku percepciju prikazale razlike i sličnosti između Zapada i Istoka te su bile jedan od signala za podizanje razine interkulturalnog utjecaja te dvije strane.[24]

Međutim, ono što je možda jedna od najzanimljivijih sličnosti između Istoka i Zapada se očituje upravo u njenim različitostima, odnosno koliko su njihove razlike komplementarne. Danas se više nego ikad mogu primijetiti propusti jedne i druge perspektive te karakteristike jedne koje bolje možda pašu drugoj. Različitosti si komplementiraju do razine da prirodni

[24] Chapman, W., Stubbs, J., Thomson, R. Architectural Conservation in Asia: National Experiences and Practices // Global Journal of Archeology & Antropology, Vol. 4, No. 4, June 2018.

tijek evolucije zove da se komplementarne perspektive s vremenom integriraju i nadiđu granice „oprečnih istina“.[25]

U današnje vrijeme je sigurno umanjena nekoć puno snažnija razlika između Zapada i Istoka, čak i u kontekstu individualizma i kolektivizma. Zapadna kultura je imala poprilično snažan utjecaj u modernom doba na Istok, poglavito na Japan i Južnu Koreju te taj utjecaj nadilazi samo utjecaj jezika (poglavito engleskog) koji je danas radi globalizacije puno rasprostranjeniji nego prije, već im je približila koncept individualizma i drugih zapadnih vrijednosti s perspektive samo-ostvarenja i prethodno spomenutog života u skladu s prostorom.

[25] Natarajan, A. Western and Eastern Values are Complementary // Cadmus, Vol. 3, No. 4, May 2018.

4. Implikacije i važnost razlika u percepciji baštine

Kao što je već bilo moguće vidjeti, određeni postupci i aspekti istočne i zapadne kulture se pojavljuju i u jednom i u drugom primjeru, ali je način na koji se prema njima obnaša je drugačiji. Ono što će biti moguće vidjeti u ovom dijelu rada je da se određene stvari na koje se referira za jednu kulturu, može argumentirati da postoje i u drugoj kulturi. Pri tome je važno fokusirati se na način na koji se jedna kultura postavlja prema određenim aspektima. Svaka od kultura ima svoje specifičnosti te će se neke od njih nesumnjivo i doticati, a njhove negativne značajke pogotovo će se manifestirati u slučajevima konflikta koji se događao kroz cjelokupnu povijest i područje ljudske civilizacije. Tako da se neće za svaki aspekt ponovno reafirmirati da se potencijalno pojavljuje i u drugoj kulturi, već će se primarno odnositi na posljedice pojavljivanja u spomenutoj kulturi.

Vrijednosti i karakteristike zapadne kulture zajedno stvaraju racionalni sistem uvjerenja; stabilan, analitički svijet koji je u mogućnosti izvaditi svoje zaključke na temelju materijalnog stajališta.[26] Težnja da se proizvodi baština koja će eksplicitno pokazivati svoj značaj je snažna unutar zapadne kulture. Eksterni pristup baštini je vidljiv od davnih dana, od izgradnje grandioznih spomenika i naprosto fascinantne arhitekture, no taj pristup je upečatljiv i u modernije doba.[27]

Pošto je prema zapadnoj kulturi čovjek stvoren prema Božjoj slici, onda mu je i dozvoljeno da nastavi stvaralački proces na način koji on smatra da je najbolji; ta dogma Zapada je i pozitivna i negativna strana, ovisno na koji način se gleda. Zbog takvog pogleda na svijet se javlja potreba da se stvara zapanjujuća arhitektura, objekti na koje bi se buduće generacije mogle ponositi, na postignuća njihove kulture, identitet okarakteriziran do jedne mjere ponosom.

Takva dogma sa sobom nažalost nosi i negativne strane. Nerijetko se pronalaze primjeri iz prošlosti gdje Zapad svoju perspektivu smatra jedinom istinom, jednom koju žele provesti i u kulturama koje ne dijele nužno isti stav. Ta se dogma prenijela i u moderno doba, u političke ideologije sekularnog društva 20. stoljeća, gdje su ideologije poput nacionalizma, komunizma i nacizma pridonijele reputaciji Zapada kao strane koja mora biti u pravu pod svaku cijenu.

[26] Memmi, D. Comparative Foundations of Eastern and Western Thought // AI and Society 32 (3):359;368, 2017.
[27] Khanjanusthiti, P. Buddhist Architecture : Meaning and Conservation In the Context of Thailand // University of York, Institute of Advanced Architectural Studies, The King's Manor, 1996.

Također je bitno za napomenuti da se ne smije sagledati samo jedna strana i uzeti kao argument, pošto je taj stav bio poprilično snažan motivator i sila napretka kroz prošlost, ne samo u negativnom smislu. Može se i postaviti pitanje da li bi uopće došlo do Francuske Revolucije da nije bilo takvog stava zapadne kulture i zapadnog čovjeka, da nije bilo individualizma kao temeljnog stupa zapadne kulture.

Kod istočne kulture velika se važnost pridodaje društvenim običajima te stvaranju baštine kroz društvenu koheziju, jedan od temeljnih stavova konfucionizma, ali su u slučaju istočne kulture oblik fleksibilnih društvenim običajima, a ne dogmatskih zapovijedi[28]

S obzirom na postojeću fleksibilnost kod društvenih običaja upareno s jakim moralnim vrijednostima usmjerenima na društvo i učenje, to je bio veliki pozitivni utjecaj na razvoj kulture i baštine na Istoku. Za razliku od Zapada, fokus nije bio na eksternom prikazu baštine u svrhu ponosa i probuđivanja individualnog identiteta (kasnije društvenog), već na intrinzičnost duhovnosti koja se očitovala u vrijednostima istočne religije, filozofije i umjetnosti.

Čak i kada je riječ o umjetnosti - poeziji, slikarstvu, kiparstvu i sl, istočna kultura je oduvijek pokazivala afinitet prema prirodi te prikazu povezanosti čovjeka i prirode kao jednakih bića u kozmološkom smislu, što se također nadovezuje na njihove duhovne vrijednosti.

Agresije kroz povijest, bilo u sklopu osvajačkih pohoda ili drugih konflikta su bili veoma prominentan dio istočne povijesti kao i svake druge. Konflikti na Istoku nisu bili ništa manje agresivni ili brutalni nego na Zapadu, ali frekvencija religijskih ratova je bila uveliko manja nego na Zapadu. Veliki utjecaj na to je zapravo imala i sama istočna religija, odnosno glavna tri učenja koja su imala veliki utjecaj na tom području. Glavna vjerovanja budizma, taoizma i konfucionizma nisu kao fokus imala poticanje na borbe oko religijskih dogmi.

Doduše, sa strane političkih ideologija je zanimljiv primjer suvremenog Japanskog nacionalizma, ali to se može pripisati utjecaju Zapada, kako zapadnoj ideologiji, pritisku i drugim faktorima. Zadiranje u intimu tuđe kulture i baštine od strane zapadne kulture je također jedan veoma bitan aspekt koji se ne smije zanemariti i ključan je za implikacije razumijevanja percepcije o baštini.

[28] Memmi, D. Comparative Foundations of Eastern and Western Thought // AI and Society 32 (3):359;368, 2017.

4.1. Primjeri razlika u baštini

Jedan od primjera različitosti baštine između Zapada i Istoka se može vidjeti kada se pogledaju Japanski i Francuski vrtovi. Kao primjer je veoma relevantan jer se nadovezuje na povezanost, odnosno percepciju kulture o prirodi. Francuski vrtovi u Parizu nastali su u 17 i 18 stoljeću pod utjecajem renesanse kako bi dočarali aristokratsku moć i povezali moć ljudske kreacije s moći Božjeg stvaralaštva. Kompleksni dizajni, žive boje, igranje sa samom prirodom i promjenom vrta kroz sezone te namjena da se promatraju s visoka kako bi se što bolje mogla dočarati grandioznost dizajna su samo neke od karakteristika koje ukazuju na materijalistički aspekt zapadne kulture.[29]

S druge strane, engleski vrtovi poprimaju informalniji oblik, pri čemu su stvarani da budu prikaz prirodnog procesa s malo umjetnih korekcija. Jedan od razloga za takvu estetiku i je bio biti drugačiji od formalnog i umjetnog oblika francuskih vrtova. Takva je estetika, kao što će se vidjeti u idućim paragrafima, nešto bliskija japanskim vrtovima koji su uzeti za primjer, no značaj samih vrtova i dalje nije.

Slika 1: Vrtovi Villandry u Francuskoj[30]

[29] Yoon, H. Two Different Geomentalities, Two Different Gardens: the French and the Japanese Cases. // GeoJournal, 33 (4) 1994, 471–477.
[30] Preuzeto s: https://vivamost.com/french-renaissance-and-classical-gardens/ (20.08.2020.)

U Japanu se nalaze brdoviti vrtovi *(jap. Tsukiyama)*, najstarija i najpopularnija vrsta vrtova na tom području. Njima nije namjena da prikazuju samo ljepotu prirode i svoje estetike, već spajaju kroz svoj dizajn temeljne principe istočne filozofije. Iako su manji vrtovi namijenjeni da se promatraju s terase hrama, veći i značajniji vrtovi su namijenjeni da ih se dožive u šetnji, slijedeći kružne putove koji se protežu kroz vrt, kao simbol ciklusa života koji se pronalazi u budističkim uvjerenjima Istoka. Karakteristike koje označavaju Japanske vrtove su jednostavnost te bliskost čovjeka s prirodom, reprezentacija prirode koja se može naći putovanjem kroz Istok.

Primjer je zanimljiv jer su zapravo te vrste vrtova nastale ili se popularizirale u relativno bliskom periodu. Brdoviti vrtovi Japana, koji su se popularizirali početkom 17 stoljeća. pokušavaju proizvesti iluziju da ih nije stvorio čovjek već da su dio prirode i time pozornost dati duhu prirode u njegovom „prirodnom“ okruženju, čime jesu bliskiji engleskim vrtovima no njihova poruka i simbolika je znatno drugačija te nisu nastali kao odgovor na drugi stil kao što to engleski jesu.

Slika 2: Brdoviti Japanski vrtovi[31]

[31] Preuzeto s: https://www.japanbullet.com/life-style/tsukiyama-gardens (20.08.2020.)

Primjer razlika koje su vidljive od samih korijena zapadnih i istočnih kultura su svakako arhitektonske razlike između kršćanskih crkava Zapada i budističkih hramova Istoka. Kada je riječ o kineskim hramovima, većinom se njihova arhitektura ne razlikuje pretjerano, neovisno radi li se o taoističkim, budističkim ili konfucionističkim hramovima. U većini slučajeva su hramovi okruženi zidom te okrenuti prema jugu u skladu s feng shui uvjerenjima Istoka. Iza zidina se nalazi dvorište hramova, s najmanje bitnom dvoranom postavljenom najbliže ulazu, za slučaj da zli duhovi žele ući u hram. Većinom su hramovi izgrađeni kao kompleks manjih građevina, svetišta i dvorana od kojih svaka ima svoju svrhu te se u procesiji kroz hramove prolazi od jednog mjesta do drugog, simbolizirajući putovanje bića kroz život.

Slika 3: Fawang hram, drugi najstariji hram u Kini[32]

Iako se može argumentirati da je religijska baština i Istoka i Zapada puna simbolike, treba u obzir uzeti specifičnost konteksta simbolike te njezine uloge. Na Istoku simboli u hramovima služe u jednu ruku kao simboli sreće ili oni kojima bi se odbijali zli duhovi te mnogi predstavljaju ciklus života – rođenje, smrt i ponovno rođenje. Na Zapadu je, s druge strane, simbolika usmjerena na tematiku žrtve i patnje, Boga kao svjetlost u životu.

[32] Dostupno na: https://zultimate.com/china-tour/shaolin-fawang-temples/ (21.08.2020.)

Crkvena arhitektura, koja se razlikuje od razdoblja do razdoblja, i dalje sadrži određene karakteristike koje se razlikuju od arhitekture hramova, Crkve su veličinom odavale prestiž te dominantne građevine u mjestima u kojima su nastale. Također odnos geometrijskih oblika u arhitekturi nosi sa sobom svoju simboliku te se u mnoštvu crkvene arhitekture može vidjeti odnos između krugova i kocki, između zaobljene i kockaste arhitekture. Taj odnos simbolizira zapadni odnos između Boga i čovjeka, gdje je čovjek ispod Boga te se u arhitekturi to i prikazuje metodičnim odabirom kockaste arhitekture na mjestima posvećenima čovjeku te zaobljenom arhitekturom na mjestima posvećenima Bogu.

Zanimljiva je analogija da se na Istoku također koristi odnos između zaobljenosti i ravnih, kockastih ploha. U istočnoj je religiji također vjerovanje da su nebesa okrugla, dok je ostatak svijeta ravan, tako da je i njihova arhitektura slična u tom odnosu, ali ipak ne postoji toliki jaz između nebesa i čovjeka, već je fokus na harmoniji, koliko taj jaz postoji u zapadnoj kulturi.

Slika 4: Bazilika Presvetog Srca Isusova u Parizu[33]

[33] Preuzeto s: https://www.cntraveler.com/galleries/2016-03-24/the-most-beautiful-churches-in-france (21.08.2020.)

4.2. Problematika različitosti

Već je prije navedena interkulturna razmjena između Zapada i Istoka, također zadiranje Zapada u intimnost tuđe baštine. Jedan od primjera gdje se ta tematika može pretvoriti u problem je kod pitanja konzervacije baštine. Premda u suštini treba naglasiti da je generalno dosta sličnosti u percepciji zaštite i konzervacije baštine i na Zapadu i na Istoku, poglavito doći konačnog cilja koji je naravno zaštititi povijesne građevine, spomenike i drugu baštinu. Razlike se javljaju kada se priča o tradiciji izgradnje te upravo o duhovno-materijalnoj razlici između Zapada i Istoka. Jedan od procesa koji ne postoje, odnosno ne javljaju se u zapadnoj kulturi je repliciranje građevina.[34]

Na Istoku se proces repliciranja javlja u slučajevima kada korišteni materijal počinje biti dotrajao (što također ima i svoje implikacije u samim razlikama popularnih građevinskih materijala koji se koriste na Zapadu i na Istoku), kada je potrebna obnova građevine ili dijela građevine. Ako je potrebno, može se replicirati samo dio građevina kojemu je to nužno, ali se može dogoditi i slučaj u kojemu se cijela povijesna struktura replicira. Kada se odluči za takav pristup, onda se tome i pristupi kroz određena pravila. Koristit će se iste tehnike građenja, isti materijal te će u konačnici biti ista građevina kao što je i bila prije obnove. Ta vrsta može se reći restauracije, stilske obnove do jedne mjere je Zapadu već bila pod određenom kritikom u vrijeme romantizma, tako da nije čudno da taj pristup stvara konflikt u zapadnoj percepciji. Problematika se može čak i postaviti kroz filozofski paradoks Zapada – ako se zamijeni Tezejev brod s novim dijelovima tako da ne ostane niti jedan originalni, premda bili zamijenjeni istom tehnikom kojom su i prvobitno napravljeni, radi li se o istom brodu ili o novoj baštini?

U svakom slučaju, kod istočne kulture se može isto tako argumentirati da je taj pristup postao sam po sebi jedna nematerijalna baština, pa bi se svakako trebao poštivati. Zanimljiva je činjenica da iako nije došlo do konsenzusa na tu tematiku, došlo je do konsenzusa da se zapadna kultura koja se proširila u Aziju od 17. stoljeća na dalje, treba čuvati i konzervirati izričito kroz zapadnu metodologiju.[35]

[34] Matsuda, M., Mangoni, L.E. Reconsidering Cultural Heritage in East Asia // London: Ubiquity Press, 2016. DOI: http://dx.doi. org/10.5334/baz. License: CC;BY 4.0

[35] Chapman, W., Stubbs, J., Thomson, R. Architectural Conservation in Asia: National Experiences and Practices // Global Journal of Archeology & Antropology, Vol. 4, No. 4, June 2018.

Kao pozitivna strana je da je utjecaj istočne metodologije u kontekstu konzervacije baštine dobio u moderno vrijeme nešto zamaha te kao svjetlu točku ima Dokument iz Nare iz 1994. godine kojim se pozvalo na davanje veće pozornosti kulturalnoj i proceduralnoj raznolikosti u konzervacijskim pristupima. Svakako treba na umu imati da se istočna kultura sastoji od svojih filozofija i načina zaštite svoje baštine te treba ravnopravno pristupati zaštiti istočne baštine bez nametanja zapadnog načina razmišljanja i eurocentrične prirode zaštite i pristupa baštini[36].

Dakle, velike razlike koje se mogu pronaći u poimanju baštine na Zapadu i Istoku se kreću oko duhovnosti (vrijednosti važne Istoku) te oko materijalnog aspekta i opipljive supstance baštine (vrijednosti važne Zapadu). Postoji problematika koja proizlazi iz stava prema autentičnosti kao kriteriju prema kojem se ocjenjuje i vrednuje baština te je ona usko povezana i zorno prikazuje neke od razlika između bitnih aspekata baštine za Zapad i za Istok.

Određene vrijednosti koje su pridodane baštini kako bi se mjerila njena autentičnost su prilagođene zapadnim vrijednostima, kao što se može vidjeti kroz četiri komponente koje definiraju autentičnost prema Venecijanskoj povelji:

- U odnosu na materijal i građu
- U odnosu na tehniku izrade
- U odnosu na korištenje i namjenu
- U odnosu na mjesto i okolinu (kontekstualizacija)[37]

Komponente koje su spomenute (i razlog zašto su prilagođene zapadnim vrijednostima) je njihova povezanost s fizičkim, odnosno materijalnim elementima. Malo se unutar tih komponenti spominje duhovni aspekt baštine, ali čak i da se spominje, problematika se i dalje pojavljuje kada komponente zadiru u baštinu tako da joj zadaju vrijednosti umjesto da se te vrijednosti rode iz zajednice i kulture iz koje baština potječe.

U slučajevima gdje neke od ovih komponenti ukazuju na manjak autentičnosti određene baštine, treba uzeti u obzir povijesne i društvene dimenzije tog prostora. Također ima situacija gdje određene komponente jednostavno nisu dovoljne da bi se mogla procijeniti

[36] Winter, T. Beyond Eurocentrism? Heritage conservation and the politics of difference // International Journal of Heritage Studies, 20(2), 2014, 123-137.
[37] Munjeri, D. Tangible and Intangible Heritage: from difference to convergence. // Museum International, 2004, 56: 12-20. doi:10.1111/j.1350-0775.2004.00453

autentičnost neke baštine, dok s druge strane „manjak autentičnosti“ po određenim komponentama ne mora značiti da je to pravi prikaz vrijednosti te baštine.[38]

Dok je na Zapadu naglasak na materijalne komponente baštine, velika se razlika može vidjeti kod Istoka kojima autentičnost predstavlja širi spektar vrijednosti – uključujući faktore duhovnosti, osjećaja, tradicije i tehnike, mnogi od elemenata koji su već prije spomenuti kroz rad. No bitno je također da se kroz te razlike se može vidjeti i zašto je problematika prodiranja elemenata koji su važni Zapadu na Istok bitna tema rasprave, što znači da ima i šanse za bolje ophođenje prema ovoj problematici.

[38] Ibid.

5. Zaključak

Pogledom kroz povijest mogu se uvidjeti temeljne karakteristike istočne i zapadne kulture, način na koji su usvojene njihove temeljne vrijednosti i kako su te vrijednosti utjecale na razvoj kulture i percepciju baštine.

Iako bi se laički moglo reći da se glavna razlika između Istoka i Zapada očituje u razlici između duhovnog i materijalnog pristupa, samo to bi bilo prejednostavno za reći. Takva tvrdnja nije netočna, dapače, ali se u obzir moraju uzeti i povijesne činjenice i razmišljanja koja su dovela do toga. Bez razumijevanja povijesnog, religijskog i kulturnog aspekta te dvije velike kulturološke regije, teško je da se uopće može pričati s razumijevanjem o vrijednostima za koje se organski opredjeljuju, a time još i manje o implikacijama koje one donose.

„Istok je Istok, a Zapad je Zapad, i nikad se neće naći na pola puta"; lako bi bilo i dalje se voditi ovim citatom Rudyarda Kiplinga iz njegove poeme „Balada o Istoku i Zapadu"[39], no to danas više naprosto nije čak ni istina. Utjecaj Zapada na Istok, i Istoka na Zapad, je uvijek bio prisutan kroz povijest, od najranijeg doba, ali je i u moderno vrijeme taj utjecaj prisutan te potencijalno i snažniji nego ikad. S time na umu bi bilo poželjno odmaknuti se što više od eurocentričnog stava, jer temelji za to su već odavno postavljeni, samo je potrebno još podići razinu za nekoliko stepenica kako bi se moglo doći do što boljeg i pravilnijeg ophođenja prema baštini u što ravnopravnijem skladu s vrijednostima određenog područja.

Bez da vrijednosti jedne od kultura trebaju patiti i biti potlačene zbog privilegiranog položaja perspektiva druge strane, trebalo bi se što više educirati o razlikama i sličnostima naizgled oprečnih kultura kako bi se moglo pronaći neutralno tlo, razumjeti percepciju i odnos prema baštini oprečnih strana kako bi se toj problematici što bolje pristupilo. Štoviše, pronaći način da se premoste razlike između kultura u novom dobu koje ima potencijala za integraciju komplementarnih razlika u perspektivu koja je ravnopravnija za sve strane.

[39] Stedman, Edmund Clarence, ed. A Victorian Anthology, 1837–1895 // Cambridge: Riverside Press, 1895; Bartleby.com, 2003, p. 1129, dostupno na: www.bartleby.com/246/

Literatura

1. Chapman, W., Stubbs, J., Thomson, R. Architectural Conservation in Asia: National Experiences and Practices // Global Journal of Archeology & Antropology, 4 (4), 2018.
2. Copeland, T., Archaeological heritage education: citizenship from the ground up. // Treballs d'arqueologia, Núm. 15, 2009, str. 9-20.
3. Davis, W. China, the Confucian Ideal, and the European Age of Enlightenment. // Journal of the History of Ideas, 1983, 44(4), 523-548, doi:10.2307/2709213.
4. Dawson, C. Understanding Europe // The Catholic University of America Press, Washington D.C., 1952.
5. Graham, B., Ashworth G.J., Tunbridge, J.E. A Geography of Heritage: Power, Culture and Economy // Arnold, London, 2000
6. Heijnen, W. "The new professional: Underdog or Expert? New Museology in the 21th century." // Cadernos de Sociomuseologia 37, 2010, s. p.
7. Holcombe, C. A History of East Asia: From the Origins of Civilization to the Twenty First Century // Cambridge University Press, 2017. doi:10.1017/9781316340356.005
8. Jokilehto, J. History of architectural conservation. // Routledge, 2007.
9. Kagan, D., Ozment, S., Turner, F. The Western Heritage // Pearson Prentice Hall, New Jersey, 1979.
10. Khanjanusthiti, P. Buddhist Architecture : Meaning and Conservation In the Context of Thailand // University of York, Institute of Advanced Architectural Studies, The King's Manor, 1996.
11. Matsuda, M., Mangoni, L.E. Reconsidering Cultural Heritage in East Asia // London: Ubiquity Press, 2016. DOI: http://dx.doi. org/10.5334/baz. License: CC;BY 4.0
12. McCall, V., Gray, C. Museums and the 'new museology': theory, practice and organisational change. // Museum Management and Curatorship, 29 (1), 2014, str. 19-35. doi:10.1080/09647775.2013.869852
13. Memmi, D. Comparative Foundations of Eastern and Western Thought // AI and Society 32 (3), 2017, str. 359 -368.

14. Munjeri, D. Tangible and Intangible Heritage: from difference to convergence. // Museum International, 2004, 56: pp. 12-20. doi:10.1111/j.1350-0775.2004.00453

15. Natarajan, A. Western and Eastern Values are Complementary // Cadmus, 3 (4), 2018.

16. Smith, R. J. "III. The "Three Teachings": Confucianism, Taoism, and Buddhism." // Rice Institute Pamphlet - Rice University Studies, 64, 1978.

17. Stedman, E. C., ed. A Victorian Anthology, 1837–1895 // Cambridge: Riverside Press, 1895; Bartleby.com, 2003, dostupno na: www.bartleby.com/246/

18. Wang, M. Eastern vs. Western culture // Mosaic, 2007.

19. Winter, T. Beyond Eurocentrism? Heritage conservation and the politics of difference // International Journal of Heritage Studies, 20(2), 2014, str. 123-137.

20. Yoon, H. Two Different Geomentalities, Two Different Gardens: the French and the Japanese Cases. // GeoJournal, 33 (4), 1994, str. 471–477.

Popis slika

Slika 1: Vrtovi Villandry u Francuskoj.....18
Slika 2: Brdoviti Japanski vrtovi.....19
Slika 3: Fawang hram, drugi najstariji hram u Kini.....20
Slika 4: Bazilika Presvetog Srca Isusova u Parizu.....21

Popis tablica

Tablica 1. Razlike baštine kroz pozitivistički i konstruktivistički pristup.....3

Baština iz perspektive zapadne i istočne kulture

Sažetak

Kulturna baština diljem svijeta se razlikuje, ona nije uniformna, već podložna vremenskim, teritorijalnim i društvenim uvjetima. Kada se baštinskim predmetima, materijalnim i nematerijalnim, pridodaju vrijednosti koje odgovaraju kulturi i tradiciji određenog prostora ili naroda, razumljivo je da neće sve kulture imati istu baštinu, kao ni percepciju o istoj. Zapad i Istok imaju snažno izražene kulturne razlike, vidljive kroz povijest; s jedne strane materijalistička sfera Zapada i pogled koji se u velikoj mjeri razlikuje od duhovnog pristupa i aspekta istočnih kultura. Kulturne razlike dakle utječu na način na koji se baština čuva i koristi. U ovome će se radu izložiti i pobliže objasniti te razlike i kako one utječu na baštinu spomenutih kultura. Obradit će se potencijalni načini kako doći do boljeg međusobnog razumijevanja tuđe kulturne ostavštine, odnosno baštine na suprotnoj strani svijeta što može dovesti do mogućnosti da se razbije kulturni jaz i disonanca, te stigma koju Zapad potencijalno ima prema baštini Istoka i obrnuto.

Ključne riječi: percepcija baštine, kulturne razlike, materijalna baština, nematerijalna baština, zapadna kultura, istočna kultura

Heritage from the perspective of Eastern and Western cultures

Summary

Cultural heritage all over the world has its differences, it is not uniform, but instead subject to different geographical, social and historical factors. Because heritage, be it tangible or intangible, is given values that match the culture and tradition of its given territory and people, it is understandable that not all culture will have the same heritage, nor the same perception about it. West and East have strongly accentuated cultural differences, as seen countless times throughout history; on one side there is a materialistic sphere of the West and their approach which is greatly differentiated from a more spiritual approach of the Eastern cultures.

One of the fundamental differences can be seen in the demolition of Eastern temples and its construction anew, as a way to preserve the original design and appearance, as well as meaning, without allowing time to corrode the material which had been originally used centuries ago – while that same approach of destruction for the sake of rebuilding cannot be seen in the West. It only goes to show that cultural differences affect the way that heritage is preserved and used.

In this paper, differences between cultures will be more closely examined, as well as the way they affect the heritage of aforementioned cultures. The paper will go over potential ways of how to reach a better understanding of foreign heritage – which always has the potential to bring forth the mutual understanding of heritage on different sides of the globe, serving as means to break cultural dissonance and the stigma which West may hold toward the heritage of the East, and vice versa.

Key words: perception of heritage, cultural differences, tangible heritage, intangible heritage, western culture, eartern culture